

تفسير

احمد

Ketabton.com
سورة النبأ

شميره: (78)

د «النبأ» سورت ژباړه او تفسير

ليکوال: امين الدين سعیدی - سعيد افغانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

النبأ سورت

دېرشمه سپاره

دا مبارک سورت په مکه مکرمه کې نازل شول دی او (۴۰) مبارک آیتونه لري.

پیلیزه:

قرآن عظیم الشان الهي کتاب او تر ټولو لوی تلپاتې اعجاز، وروستی الهي پیغام او د ټولو اسماني کتابونو خلاصه او لنډیز دی. هغه کتاب دی چې پر نوراني پاڼو یې هېڅکله هم د زړښت او فناء دوره نه کښيښي. دا الهي کتاب د وخت په تېرېدلو سره نه یوازې نه زیانمن کېږي، بلکې ورځ په ورځ یې علوم، معارف او معرفت لا را برسېره کېږي. قرآن د اسلامي امت ځواکمن قانون دی؛ له همدې امله د تاریخ په اوږدو کې دښمن تل هڅه کړې ده چې په ډول ډول دسیسو سره اسلامي امت د قرآن له حیاتي لارښوونو څخه لرې وساتي او د انسان جوړونې دا کتاب مهجور او منزوي کړي؛ خو د هغوی په پرله پسې هڅو سرېږه قرآن د ټولو بدلونونو، حرکتونو او قیامونو سرچینه ده او د څرګندو آیتونو رڼا یې د وخت د خفاشانو سترګې رڼدې کړې دي.

د قرآن نور زموږ د هیلو ډېوه ده، الله تعالی فرمایي: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، [الاسراء: ۹]، (بې شکه چې دا قرآن هغې لارې ته ښوونه کوي چې نېغه او برابره ده). هېڅ منبع اوسرچینه نه شي کولای د قرآن په اندازه رڼا خپره او د انسان زړه روښانه کړي او هېڅ عمل د قرآن په څېر نه شي کولای، د انسان اخلاق جوړ کړي. قرآن عظیم الشان مونږ ته د ژوند سمه او سالمه تګلاره او نېغه حقیقي لاره ښيي. . الله تعالی دی زموږ زړونه په قرآن منور کړي او منور وساتي «اللَّهُمَّ نَوِّرْ قُلُوبَنَا بِالْقُرْآنِ» آمین یا رب العالمین.

ګرانو لوستونکو!

د قرآن کریم په دېرشمه سپاره کې د سورتونو په اتفاق نږدې اکثریت مکي دي. د بحث تر ټولو مهم مسایل د قیامت مسئله او د حشر په ورځ د انسان د وضعیت شرحه ده.

دا په دې سبب ده چې د انسان د اصلاح لپاره لومړی ګام په دې موضوع پوهېدل دي چې حساب او کتاب موجود دی. داسې محکمه او عدالت حاکم دی چې له عادل څخه هېڅ شی پټ نه پاتې کېږي؛ هغه محکمه چې ظلم او جور جاری په کې نه کېږي او نه هم کومه تېروتنه په کې ترسره کېږي. سپارښتنه، وسیله او رشوت کار نه ورکوي او نه هم دروغ ویل کېدلای شي او نه انکار کېدلای شي. هلته د تېښتې لپاره هېڅ لار نشته، یوازینی لاره په دې دنیا کې د ګناه پرېښودل او د الهي قانون او حکمونو پیروي ده.

په داسې محکمه او عدالت ایمان، انسان ته ټکان ورکوي؛ ویده روح راوښیوي، تقوا، ژمنه او د مسوولیت احساس پیاوړی کوي او انسان د خپلې دندې پېژندلو ته رابولي. په هر چاپېریال کې چې فساد خپرېږي، دوه لامله لري؛ لومړی د خونديتوب ځواک او دویم د قضایي تشکیلاتو کمزوري ده. که چېرې ځیرک او فعال مراقبین د انسانانو اعمال تر نظر لاندې ولري، محکمه په سمه توګه د متخلفینو جرمونو ته رسیدګي وکړي او هېڅ جرم له جرمې پرته پاتې نه شي، په داسې یوه چاپېریال کې ګناه، ظلم او سرغړونې ټیټې کچې ته رسېږي. کله چې مادي ژوند په دې ډول روان او د مراقبینو او محکمې تر نظر لاندې وي، د انسان د الهي او معنوي

ژوند موخه روښانه کېږي.

د هغه لوی خالق په وجود ایمان چې پر ټولو شیانو تسلط لري، لکه څرنګه چې په دې مبارک آیت کې فرمایي: «لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ» [سبأ: ۳] یعنې: (د ذرې په کچه هم کوم څه د هغه له علم څخه پټ نه پاتې کېږي) او د داسې ورځې په مصداق ایمان لکه چې فرمایي: «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ» (۷) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ» [الزلزلة: ۷-۸]، (چا چې د ذرې په کچه ښک عمل کړی وي (مکافات) به یې وويني. او چا چې د ذرې په کچه بد عمل کړی وي، (مجازات) به یې وويني)؛ داسې ایمان او تقوا په انسان کې رامنځته کوي چې کولای شي، د ژوند په ټولو اړخونو کې د هغه د خیر د لارې لارښود وګرځي.

دویمه موضوع چې په دېرشمه سپاره کې د خیر او تامل وړ ده، د رسول الله ﷺ د الهي ملاتړ مسئله ده. دا قاطع ملاتړ کولای شو، په (الضحی، الانشراح، الکوثر، العلق او نورو سورتونو) کې درک کړو. په دې سورتونو کې مونږ وینو چې الله ﷻ له خپل پیغمبر څخه ملاتړ او نصرت اعلانوي او هېڅکله د خپل رسول ﷺ شا خالي نه پرېږدي.

په دې سپاره کې بل اساسي بحث د کفارو، مشرکانو او تکذیب کوونکو په وړاندې د الهي ځواک د ښودلو بحث دی؛ هغه دا دی چې دوی به هېڅ لار ونه مومي. نبي کریم ﷺ په مکه کې په ښکاره په کمزوري موقف کې و، مګر خدای ﷻ په همدې سورتونو کې ډول ډول تهديدونه، انذار او اخطارونه د کفارو او مشرکانو په لور متوجه کړي چې بېلګه یې په (همزه سورت «وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ»، یا په المطففين، «وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ»، الهب «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» او یا په العلق) سورت کې وینو چې الله سبحانه و تعالی فرمایي: «كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ» [العلق: ۱۵-۱۶].

په دې توګه دا سورتونه د رسول الله ﷺ او مؤمنانو د روح او روان د پیاوړتیا لپاره تر ټولو مهم عوامل ګڼل کېږي. دا سورتونه کولای شي د مکې په سخته فضاء کې مؤمنان له روحي او رواني پلوه ارام او پیاوړي کړي او په هرځای او وخت کې د دې سورتونو تلاوت کړي. د دېرشمې سپارې سورتونه د توحید او معاد په برخه کې د اعتقادي اساس د پیاوړتیا او هم له روحي او معنوي نظره له الله ﷻ سره د انسان د اړیکې د قوت لپاره ډېر ګټور او اغېزناک دي. له الله تعالی څخه غواړو؛ د دې سورتونو تفسیر او ترجمه چې د علمي او څېړنیزو درسونو په شکل د (احمد تفسیر: د دېرشمې سپارې تفسیر شریف) تر سرلیک لاندې ترتیب او چمتو او ستاسو د لاس رسي وړ ګرځېدلی دی، غوره فرصت رامنځته کړي، ترڅو دا قرآني درسونه ستاسو لپاره ګټور او د سیڅې لارې لارښود وګرځي.

الله ﷻ دې مونږ ټول په دې دعا کې شامل کړي: «رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ» [آل عمران: ۸].

د تسميې وجه:

«عم» مبارک سورت په مکه کې نازل شوی او په «النبا» نومول شوی دی. دا چې دا مبارک سورت د الله تعالی په دې مبارکې وینا پیل دی: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ» (۱) عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ (۲) «او موخه ترې د حشر ورځ ده، په «عم» او «النبا» مشهور دی.

د دې سورت د مبارکو آيتونو اساسي بحث پر طبيعت د حاکم حکيمانه نظام او د مکافاتو او مجازاتو د نظام د اجرا لپاره د قيامت د رامنځته کېدلو په استدلال سره د الهي حکمت بيان دی او له دې پرته د انسان ژوند عبث او بې کچې ګڼل کېږي. د دې سورت اصلي ټکی په معاد (قيامت) د اعتقاد په اثبات بحث دی، کوم چې مشرکانو ترې انکار کاوه.

له المرسلات سورت سره د النبأ سورت مناسبت او اړيکه:

الف: د دواړو سورتونو ورته والی له مرګ وروسته په بيا ژوندي کېدلو او د هغه د اثبات په دلايلو بحث، د خداي ﷻ د قدرت او د کافرانو او تکذيب کوونکو د غندنې بيان دی. [المرسلات: ۱۶، ۲۰، ۲۵ آيتونه]، [النبأ: ۱۶-۶].

ب: دواړه سورتونه د جنت او دوزخ په وصف، د پرهېزګارانو د نعمتونو، د کافرانو د عذاب او د قيامت په بيان کې مشترک دي.

ج: د هغو آيتونو توضيح او شرحه چې په مخکيني سورت کې په مجمل ډول راغلي دي. [المرسلات ۱۲-۱۴، النبأ: له ۱۷ د سورت تر پايه].

د النبأ سورت د آيتونو، کلمو او تورو شمېر:

دا سورت د قرآن عظيم الشان د دېرشې سپارې پيل او د مکي سورتونو له ډلې څخه دی. (۲) رکوع، (۴۰) آيتونه، (۱۷۴) کلمې، (۸۰۱) توري او (۳۶۳) ټکي لري. (د يادونې وړ ده چې د قرآن کریم د سورتونو د تورو د شمېرنې په ډول کې د علماو اقوال متفاوت او مختلف دي. د دې بحث د تفصيل لپاره کولای شئ، د احمد تفسير الطور سورت ته مراجعه وکړئ).

د يادونې وړ ده چې د دې سورت نومونه په دويم آيت کې د راغلي تعبير په سبب دي او کله کله ترې د (عمّ) سورت په نوم د لومړي آيت په تناسب تعبير کېږي.

د النبأ سورت د نزول سببونه:

د اسلامي نړۍ مشهور مفسر او مؤرخ محمد بن جرير طبري رحمه الله او مشهور محدث ابن ابي حاتم له حسن څخه روايت کړی دی: کله چې رسول الله ﷺ په نبوت مبعوث شو او د مکې خلکو ته يې د خداي ﷻ د يووالي او له مرګ وروسته د بيا ژوندي کېدلو خبر ورکړ او قرآن يې ورته تلاوت کړ، کفارو له يو بل څخه پوښتنې پيل کړې او ويل يې: محمد ﷺ ته څه پېښ شوي؟ هغه له ځان سره څه راوړي دي؟ نو الله ﷻ دا سورت نازل کړ: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾» او د هغوی پوښتنې يې په دې وينا سره ځواب کړې.

د النبأ سورت منځپانګه:

الله ﷻ د قرآن کریم سورتونه په زړه راښکونکو موضوعاتو پيل کړي او وروسته اصلي موضوع بيانېږي چې په دې سورت کې هم له کافرانو څخه په پوښتنه پيل شوی دی. النبأ سورت د دېرشې سپارې خلاصه او لنډيز دی. که چېرې انسان په هغو معارفو وپوهېږي چې دا سورت يې بيانوي، د دې سپارې په خلاصه پوهېدلی دی. په دې توګه د دې سورت منځپانګه کولای شو، په لاندې څو ټکو کې خلاصه کړو.

۱. دا مبارک سورت د قیامت، حشر او جزا په بحث پیل شوی دی، هغه موضوع چې د مکې د کفارو ذهنونه یې بوخت کړي وو، تر دې چې د مکې خلک په دې اړه په دوه ډلو؛ تصدیق کوونکو او دروغ کونکو ووېشل شول. «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾...»

۲. د انسان ژوند په ځمکه او اسمانونو کې د الله سبحانه و تعالی ځواک او قدرت د بېلگو په بیان او د قیامت او حشر پر امکان د دلیل په توګه وړاندې کېږي.

۳. تر دې وروسته د بعث موضوع یاده شوې، وخت او موعدي یې مشخص شوی دی او دا بیانوي چې په هغه ورځ الله ﷻ د خپلو بنده ګانو ترمنځ پرېکړه کوي او لومړني او اخري د حساب لپاره راتولوي. «إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾».

۴. وروسته د دوزخ او د سرغړوونکو د دردناک عذاب ډولونه بیان شوي دي چې لوی رب ﷻ د کافرانو لپاره چمتو کړی دی. الله تعالی فرمایي: «إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَابًا ﴿٢٢﴾ لَا يَبْثِنَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾».

۵. د کافرانو له بحث وروسته د پرهېزګارانو په اړه بیان دی او د هغوی لپاره چمتو شوي نعمتونه او د جنت انعامونه شرحه کېږي: الله تعالی فرمایي: «إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾».

۶. په پای کې د قیامت د ورځې په وېره، دار او خوف بحث کېږي. هغه وېره او خوف چې کافران یې له شدت څخه په خاور د بدلېدلو آرزو کوي چې کاش هېڅ نه حشر کېدلای. خدای ﷻ فرمایي: «إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾».

د النبا سورت ژباړه او تفسیر

دېرشمه سپاره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د الله ﷻ په نوم چې زیات مهربان او پوره رحم لرونکی دی

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَابًا ﴿٢٢﴾ لَا يَبْقَى فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وَفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

لنډه ژباړه او تفسیر:

درنو لوستونکو!

په (١ - ٣٠) مبارکو آیتونو کې په بیا ژوندي کېدلو، د اثبات په دلايلو، د قیامت د ورځې په اوصافو، نېبو او د عذاب پر ډول بحث ترسره کېږي.

«عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ» (١):

(«کافران» د څه په اړه له یو او بل څخه پوښتنه کوي؟).

(عَمَّ) له دوه تورو (عَنِ) او (ما) څخه مرکب شوی دی. (ما) د استفهام (پوښتنې) لپاره راځي. په دې ترکیب کې الف له (ما) څخه ساقط شوی دی، معنی یې دا ده چې هغوی د څه په اړه له یو او بل څخه پوښتنه او خبرې اترې کوي. وروسته په خپله ځواب ورکوي او فرمایي:

«يَتَسَاءَلُونَ»: له یو بل څخه پوښتي. کله چې د مکې کفار او مشرکین له نویو بحثونو او مطالبو لکه؛ مبدأ او معاد، وحې او نبوت، حشر او د قیامت حساب او کتاب، جنت او دوزخ او له نورو موضوعاتو سره مخ شول، نو کله به یې د شک او کله به یې د توکو، شوخی او مسخرو له مخې په دې اړه له یو بل څخه پوښتنې کولې. په دې صورت کې یې پوښتنه دا وه چې: آیا قیامت رښتیا راتلونکی دی؟

«عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ» (۲):

(د لوی خبر په هکله؟)

«نبا عظیم»: مفسرینو په څو معناو تفسیر کړی دی: قیامت، قرآن، د مبدا او معاد د ټولو دیني عقایدو اصول. مگر د دې سورت په آیتونو کې موجود قرائن او شواهد ښیي چې پر (قیامت) تفسیر یې ترټولو غوره دی. دا په دې معنی ده چې د مکې خلک د قیامت د لوی خبر په اړه بحث او پوښتنې کوي او د هغو په اړه اختلاف لري.

«الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ» (۳):

(هغه چې دوی په خپله په کې اختلاف لري).

حضرت ابن عباس (رض) په یوه حدیث کې فرمایي: کله چې د قرآن عظیم اَلْشَّان نزول پیل شو، د مکې کفار په خپلو مجلسونو او محفلونو کې په دې اړه قیاس او رایه اچونه کوله. په دې تړاو گرم بحثونه روان وو چې ځینو به تصدیق کول او ځینو به یې د تکذیب لپاره استدلال کاوه. په دې توګه د دې سورت په پیل کې د دوی هغه وضعیت ذکر شوی دی او وروسته یې وقوع بیان کړې ده او د دوی د هغه استبعاد او شکونو په اړه ځواب وړاندې شوی دی چې د قیامت د واقع کېدلو په اړه یې درلودل. ځینې مفسرین لیکي: دا بحثونه، پوښتنې او ځوابونه د واقعیت د تحقیق په اړه نه ترسره کېدل، بلکې یوازې د استهزا، تمسخر او ټوکو په موخه وو.

قرآن عظیم اَلْشَّان د هغې جملې په ځواب کې د تاکید لپاره بیا تکراروي:

«كَلَّا سَيَعْلَمُونَ» (۴):

(نه هېڅکله نه! ډېر ژر به پوه شي).

داسې نه ده لکه مشرکان چې فکر کوي، په الله تعالی قسم چې ډېر ژر به د دې خبر په واقعیت پوه شي او د خپل عمل او فعل بدوالی به درک کړي؛ هغه وخت چې د قبرونو خاوندان را پورته شي، هغه څه چې په سینو کې پټ دي، ښکاره به شي، حجابونه او پردې به له منځه لاړ شي او ټولې چارې به روښانه شي. کفارو ته دا سخت خبرداری او د هغوی غندنه ده چې بیا ځلې د خبرداري او وعید د مبالغې او تشدید په موخه په دې ټکان ورکوونکي خبر تکرار شوی دی.

«سَيَعْلَمُونَ»: پوه به شي. مراد له مرګ وروسته پوهېدل دي، ځکه انسان له مرګ وروسته خپل احوال او وضعیت ته متوجه کېږي. (تفسیر نور: د قرآن د معاني ژباړه)

«ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ» (۵):

(بیا هېڅکله نه! ډېر ژر به پوه شي).

په دې معنی چې هېڅکله نه ښايي، څو د قرآن یا قیامت په اړه اختلاف وکړي، ځکه قرآن او د دې دین باورونه حق دي. که څوک پرې کفر وکړي، ډېر ژر به د خپل تکذیب په انجام پوه شي، یعنې وبه گوري چې له څومره سخت عذاب سره به مخ شي. الله تعالی د خپل عظیم قدرت د ځینو هغو نښانو چې حیرانوونکې خلقت او نادره پدیدې دي او په قیامت د هغه د قدرت دلیل دی، یادونه کوي.

«کَلَّا»: د تاکید لپاره تکرار دی. هېڅکله نه، داسې نه ده. «سَيَعْلَمُونَ»: پوه به شي. مراد له مرګ وروسته او له قبرونو څخه راپورته کېدل دي. (ولولئ: المصحف الميسر)

«أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا» (۶):

«ایا ځمکه مو د اوسېدلو وړ نه ده ګرځولې؟».

مهاده: له مهد څخه اخیستل شوې او هغه زانګو ته ویل کېږي چې د ماشومانو د ارام لپاره جوړېږي. هغه ځایونه په تاتوبي (د زانګو یا د خاپوړو په ځای) نومول شوي، له همدې کليې څخه اخیستل شوي دي. واقعیت دا دی چې ځمکه مهربانه مور ده چې معلوم وېشل شوی رزق او روزي په کې امانت اېښودل شوې ده. دا یو له لوړو آیتونو څخه دی او حکمت ته د دعوت تعبیر دی. د انسانانو تفکر ته خطاب دی چې وګورئ، آیا ستاسې لپاره مو ځمکه زانګو او د اوسېدنې یا ارام ځای نه ده ګرځولې؟ دغه راز د ځمکې کروي حالت ته هم اشاره ده چې که چېرې ځمکه کروي نه و، د ارامۍ او هوساینې ځای به نه و او د شپې او ورځې په را منځته کېدلو کې یې زیاتې ستونزې جوړولې.

ځینې وخت انسان په نعمتونو کې ډوب شي او له هرڅه غافله وي. الله ﷻ دا نعمتونه مونږ ته یادوي، ترڅو شکر کوونکي و اوسو؛ خو په مقابل کې ملعون شیطان دا نعمتونه له مونږ څخه هېروي او هغه څه چې نه لرو، زمونږ په نظر کې بې لویوي، ترڅو شکر ادا نه کړو او راضي نه شو.

«وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا» (۷):

(او غرونه مو پرې مېخونه وګرځول).

یعنې: غرونه مو پر ځمکه د مېخونو په شکل محکم کړل، ترڅو آرامه شي او ونه لږېږي او د حرکت او لږزې مخنیوی یې وکړي. لکه څنګه چې خېمه په مېخونو کلکېږي. «أَوْتَادًا»: هغه مېخونه چې ځمکه پرې ثابته پاتې کېږي، لکه څنګه چې خېمه پرې محکمه او ثابته کېږي. هو! واقعیت دا دی چې الله تعالی غرونه په دقت او اندازې سره پر ځمکه کلک درولي دي، د ځمکې په منځ او شاوخوا کې یې په ښه او ښایسته تدبیر سره مستقر کړي دي. په التسهیل کې راغلي: غرونه له مېخ سره تشبه شوي دي، ځکه ځمکه خوندي ساتي او د لږزې مخه یې نیسي. [التسهیل: ۱۷۳/۴]

«وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا» (۸):

(او تاسې مو جوړه پیدا کړئ).

یعنې الله ﷻ ټول مخلوقات جوړه او جفت خلق کړي دي. انسان یې ښځه او نارینه پیدا کړ. ښځه چې نازک، د پیاوړي احساس او عاطفې لرونکی موجود دی، الله تعالی خلق کړه، ترڅو د ټولنې د تعلیم او تربیې د رسالت څه بار په خپله اوږه واخلي او د کمال په لور ګام پورته کړي. خالق تعالی ښځه چې د هغه د جمال مظهر دی پیدا کړه، ترڅو د خپل خاوند د ارامۍ او سکون سبب وګرځي او د مهربانۍ او رحمت تر سیوري لاندې کورنۍ تشکیل کړي، ځکه رحمت او مهرباني د ژوند د بقا اسباب دي.

«وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا» (۹):

(او ستاسې لپاره مو خوب د آرام وسیله وگرځوله).

له طبیعي چارو څخه یوه مسئله خوب دی. خوب د بشر په ژوند کې له داسې ارزښت څخه برخمن دی چې په طبیعي توګه که څوک په هر علت له خوب څخه محروم شي، حتی د مړینې سبب یې ګرځي. په هر حال انسان په طبیعي توګه خوب ته اړتیا لري او بې خوبې د انسان د زړه د درېدلو او مرګ لامل کېږي. ځینې پر همدې منطق وايي چې انسان له لوړې او تندې نه مري، خو له بې خوبۍ مري. په دې توګه د بشر لپاره د خدای ﷻ یو نعمت خوب دی.

غوره خوب هغه دی چې په آرام چاپېریال کې وشي او خونه حد اقل روښنایي ولري. له دې امله قرآن کریم د الله تعالی د قدرت یوه لویه نښانه د شپې او ورځې ګردښت ګڼي چې په شپه کې د انسان د بشپړې آرامۍ او هوساینې فرصت رامنځ ته کوي او په ورځ کې د کاروبار او هڅو زمینه ایجادوي.

«وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا» (۱۰):

(او شپه مو پوښ او پرده وگرځوله).

قرآن د خوب واقعیت له بدن څخه د روح د وتلو په معنی ګڼي او فرمایي: «وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّكُم بِاللَّيْلِ»، [انعام: ۶۰]، (او الله هغه ذات دی چې د شپې مو وفات کوي). همدارنګه فرمایي: «اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى»، [الزمر: ۴۲]، (او الله دی چې نفسونه د مرګ په وخت کې قبض کوي او هغه هم قبض کوي چې په خوب کې دي او لا مړه شوي نه دي. نو هغوی له ځان سره ټینګوي چې د مرګ حکم یې شوی وي او نور بېرته تر ټاکلې نېټې پورې رالېږي). په دې آیتونو او په ځانګړې توګه په وروستي آیت کې مرګ ته اشاره شوې ده. په قرآني تعبیر کې خوب او مرګ یوه چاره ده او له یو او بل سره هېڅ تفاوت نه لري. په دې معنی چې د مرګ او خوب حقیقت دا دی چې د انسان روح په بشپړ ډول اخیستل کېږي او له انساني لابن څخه د باندې وځي. په همدې توګه د خوب پر وخت د بدن او روح تر منځ اړیکه سستېږي او الله تعالی روحونه له لابنونو څخه باسي او یو بل ځای ته یې وړي چې د انسان له لابن او بدن څخه د باندې داسې یو ځای کې دی چې د الله ﷻ په نزد باندې دی.

د خوب او مرګ تر منځ یوازینی توپیر دا دی چې د مرګ پر وخت دا اړیکه په ټولیزه توګه پرې کېږي او د روح او بدن ترمنځ هر ډول تړاو له منځه ځي. په دې وخت کې د انسان بدن او روح له یو او بل سره هېڅ پېوند نه لري او کوم روح چې له بدن څخه بېل شوی دی، د بېرته راګرځېدلو اجازه نه لري او چېرته چې تللی دی، هلته ساتل کېږي. مګر خوب داسې دی چې دا اړیکه بېرته په بشپړ ډول نښلول کېږي او روح بېرته بدن ته استول کېږي، ترڅو د ژوند فعالیتونه رهبري کړي.

قرآن هر خوب مرګ ګڼي چې وفات او په بشپړ ډول اخیستنې په کې ترسره کېږي، په دې توپیر چې د مرګ په وخت کې روح خوندي کېږي، مګر په خوب کې تر یو وخت چې د شخص ټاکلی اخل دی، بېرته راګرځول کېږي، ترڅو وجود مدیریت کړي.

په دې توګه د خوب حقیقت کولای شو، د مرګ په څېر له تن څخه د روح وتل وګڼو. هر خوب مرګ دی چې

دوام نه مومي او تن ته د روح په بېرته راگرځېدلو سره له منځه ځي. په دې توگه ويښوالی بدن ته د روح بېرته راگرځېدل دي. څوک چې ویده وي، پر خپل ځان هېڅ ډول کنټرول او تسلط نه لري او د روح او بدن اړیکه په داسې ډول نه ده، لکه په بيدارۍ کې چې ده. دا په دې معنی چې د روح او بدن ترمنځ اړیکه له باندې څخه ده، نه له د ننه څخه؛ په داسې توگه چې يو قدرت له د باندې څخه هغه لاندې رهبري کوي.

«وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا» (۱۱):

(او ورځ مو ستاسو د عايد وخت گرځولې ده).

ورځ د قرآن کریم يوه له مهمو موضوعاتو څخه ده چې الله ﷻ په دوه سورتونو کې په ورځې قسم ياد کړی دی.

- «وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى»؛ قسم په ورځ چې کله رڼا راوړي.
- «وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى»؛ او قسم په ورځ چې کله روښانه شي.

مفسرين ليکي چې په نور او رڼا د الله تعالی د قسم موخه د هغوی لویو گټو ته د انسان متوجه کول دي، څو د خپل خالق شکر او ستاينه ادا کړو.

په ورځ قسم دا څرگندوي چې په ورځ کې لوی الهي نعمتونه موجود دي، ځکه که چېرې تل تیاره وی، د الله تعالی مخلوقاتو ته د دې شونتیا نه وه چې د خپل معاش په طلب بوخت شي او که چېرې تل ورځ وی، له استراحت، سکون او آرامښت څخه به بې برخې وو. بڼا په دې دوه سورتونو (الشمس او الیل) کې د شپې او ورځې موضوعات بیان شوي دي چې دا بیان د شپې او ورځې د حکمت په مواردو د دلالت په برخه کې د دې دواړو د لوړ ارزښت د څرگندولو په موخه دی.

د (الله تعالی قسم) له مهمو موضوعاتو څخه دی چې په قرآن کریم کې د لوی رب ﷻ له لوري یاد شوی دی او په (الشمس، الیل او نورو) سورتونو کې به پرې مفصل بحث ولرو. دلته په لنډ ډول غواړو یادونه وکړو چې: هغه سورتونه چې په قرآن کریم کې په قسم پیل شوي دي، یو عامل لري. دا چې ولې باید الله سبحانه وتعالی قسم یاد کړي او ولې باید په طبیعت قسم یاد کړي؟ مونږ د هغه په نامه او په قرآن قسم یادوو، نو الله ﷻ ولې باید قسم یاد کړي؟

مفسرين يې د علت په اړه ليکي: د قسم موضوع زیاتره په هغو سورتونو کې یاده شوې ده چې مکي دي او دا سورتونه په داسې فضا کې نازل شوي دي چې مقابل او مخاطب کسان يې غواړي له قرآن څخه انکار وکړي او دا الهي کلام ونه گڼي. دوی ويل چې محمد ﷺ پیغمبر نه دی او الله تعالی له بشر سره اړیکه نه ده ټینګه کړې. انسان هغه وخت قسم خوري چې له منکر سره مخامخ وي، کنه مونږ قسم خوړلو ته اړتیا نه لرو. کله چې عادي خبرې کوو، قسم نه یادوو. هغه وخت قسم یادوو چې وگورو، مقابل لوری زمونږ په خبرو باور نه کوي، یا زمونږ له خبرو څخه منکر دی، یا دا چې اصلاً زمونږ خبرو ته په ارزښت قایل نه دی.

په دې توگه الله تعالی قرآن کریم زمونږ د انگېرنو او افکارو په کچه نازل کړی دی. دا الهي کلام د خپلو مخاطبینو له درک او پوهې سره سم نازل شوی دی او غواړي چې له مخاطبینو سره يې اړیکه ټینګه کړي او هغوی تر خپل اغېز لاندې راوړي. په دې ډول د هغوی استبعاد (له واقعیت څخه لرې کول) چې له بشر سره د الله تعالی اړیکه بعیده گڼي، خدای ﷻ غواړي په خپل قسم سره د هغوی استبعاد له منځه یوسي. په قرآن

کې د الهي قسمونو یوازینی دلیل همدا دی.

«وَبَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا» (۱۲):

(او ستاسې له پاسه مو اووه محکم اسمانونه درولي دي). چې په خپل خلقت او پیدایښت کې کلک او ځواکمن دي. په داسې ډول چې جوړښت یې هېڅ عیب نه لري.

«سَبْعًا» اووه: دا عدد د تکثیر لپاره دی او د اسمانونو او د نړۍ د هستۍ پراخه کهکشانونو او لمريزو نظامونو ته اشاره ده چې د کلک جوړښت لرونکي دي. یا پر تحدید دلالت کوي، مگر مونږ چې کوم ستوري وینو، دا ټول په لومړي اسمان پورې اړوند دي او د هغو له پاسه شپږ نور اسمانونه موجود دي چې د بشر د علم له لاس رسمي څخه د باندې دي. [ولولئ: صافات / ۶، فصلت / ۱۲]

د (شدداد: کلک او ټینګ) کلمه په دې معنی کارول شوې ده چې مرزونه یې داسې کلک دي چې د ذرې په اندازه بدلون په کې نه ایجادېږي. له دې بې شماره سیارو یا ستورو څخه هېڅ یو هم نه له دې مرزونو څخه تېرېدلای شي، نه له یو بل سره ټکر کېږي او نه ځمکې ته راښکته کېږي. لکه الله ﷻ چې فرمایي: «وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ»، [النبياء: ۳۲]، (او اسمان مو خوندي چټ گرځولی دی، خو دوی له دې آیتونو څخه گرځوونکي دي).

«وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا» (۱۳):

(او خورا روښانه څراغ مو جوړ کړی دی).

له دې څخه موخه لمر دی چې تلپاتې تودوخه او روښنایي لري. د حساب پر بنسټ حرکت کوي، په حکمت سره رڼا خپروي او زموږ د تقدیر له مخې روښانه دی. نه یې په سیر او حرکت کې کوم خنډ را منځته کېږي او نه یې په څرک او غروب کې ناهمغري لیدل کېږي.

مفسرینو فرمایلي دي: وهاج یعنې چې رڼا یې زیاته، مشتعل او شغلې وهونکی وي.

«وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا» (۱۴):

«له ورېځو څخه مو پرله پسې توپېدونکې اوبه نازلې کړې دي».

«الْمُعْصِرَاتِ»: د مُعْصِر جمع ده، هغه ورېځې چې ترې د باران د اورېدلو وخت را رسېدلی وي. ته به وایې د ورېځو د تراکم پر وخت پر هغو کوم سېستم حاکمېږي چې په تخته کېدلو سره یې په پایله کې باران اورېږي. (تفسیر نمونه).

«ثَجَّاجًا»: ډېر اورېدونکی او توپېدونکی. پرله پسې توپېدونکی، (د قرآن د معانیو ژباړه).

ورېځ په قرآن کې

قرآن کریم د ورېځې لپاره بېلا بېلې کلمې کارولې دي چې د هغو له ډلې یې عبارت دي:

۱. سحاب: له (سحب) څخه اخیستل شوې او د کشولو په معنی ده. ورېځې ته ځکه سحاب وایي چې په اسمان کې د باد په وسیله حرکت کوي، یا دا چې اوبه له ځان سره کشوي. سحاب د ورېځې لپاره مطلق نوم دی چې هم باران لرونکې او هم بې بارانه ورېځې ته ویل کېږي، [مفردات: پاڼه / ۳۹۹، سَحَب]. دا کلمه په قرآن

کريم کي نهه ځلي ذکر شوې ده: [البقره/۱۶۴، اعراف/۵۷، رعد/۱۲، نور/۴۰، النمل/۸۸، الروم/۴۸، فاطر/۹ او الطور/۴۴].

۲. غمام: له (غم) څخه اخیستل شوې کلمه ده چې د پتولو په معنی ده. ورېځ ځکه په غمام یادېږي چې د لمر رڼا او اسمان پټوي، [مفردات: پاڼه ۶۱۳، غم]. دا کلمه څلور ځلي په قرآن عظیم الشان کې راغلې ده، [البقره/۵۷ او ۲۱۰، اعراف/۱۶۰ او فرقان/۲۵].

۳. عارض: له (عرض) څخه اخیستل شوې او د ښکاره کولو په معنی ده او له دې امله ورېځ ته عارض ویل کېږي چې د انسان د لیدلو وړ گرځي. دا کلمه په قرآن کريم کې دوه ځلي په [الاحقاف: ۲۴ او ۴۶] سورت کې راغلې ده.

۴. ظله: له (ظلّ) څخه اخیستل شوې چې د سیوري او سیوري کوونکې ورېځ په معنی ده، [مفردات، پاڼه ۵۳۶/، ظلّ]. په قرآن کريم کې ډېری د عذاب راوړونکې ورېځ لپاره کارول شوې ده. دا کلمه دوه ځلي په مفرد ډول په [اعراف/۱۷۱، شعراء/۱۸۹] او یو ځل هم د جمع په ډول په [البقره/۲۱۰] آیت کې راغلې ده.

۵. حاملات: له (حمل) څخه اخیستل شوې ده او ورېځ ته حاملات ویل کېږي، ځکه چې اوبه له ځان سره حمل کوي، [مفردات، پاڼه ۲۵۷/، حمل]. دا کلمه په [الذاریات/۵۱] سورت کې یو ځل ذکر شوې ده.

۶. معصرات: له (عصر) څخه اخیستل شوې او د تخته کولو په معنی ده، [التحقیق، توک/۸، پاڼه ۱۴۶/، عصر] او موخه ترې باران لرونکې ورېځ دي. په معصرات سره د ورېځې د نومونې سبب دا دی چې باد د باران د اورېدلو پر وخت هغه تخته کوي. د ځینو په باور مُعَصِر له اعصار څخه اخیستل شوې چې د طوفان په معنی ده او هغو ورېځو ته ویل کېږي چې د توپان په وسیله راوړ شوې وي [مفردات، پاڼه ۵۶۹/، عصر] او تند باران او لوی څاڅکي ولري چې مؤید یې «ثَجَّاجًا» (زیات او پرله پسې) دی او قرآن د هغو ورېځو لپاره کارولې ده چې دا ډول باران اورو. دا کلمه یو ځل په (النبا: ۱۴) سورت کې راغلې ده.

۷. مزین: له (مزن) څخه اخیستل شوې چې پر ځلېدو کې، نوراني [مفردات، پاڼه ۷۶۶/، مزن] او اوبو لرونکې ورېځې اطلاق شوې ده [القاموس المحيط، توک/۲، پاڼه ۱۶۲۱/، مزن]. دا کلمه یواځې یو ځل په [الواقعه ۶۹/] سورت کې ذکر شوې ده.

۸. صَوْب: د لاندې توپېدلو په معنی ده چې په ورېځې سربېره په باران ته هم اطلاق شوې ده، [مقایس، توک ۳/، پاڼه ۳۱۷/، صوب]. ځینو باران لرونکې ورېځ گڼلې ده. دا کلمه یو ځل په [البقره/۱۹] سورت کې کارول شوې ده.

۹. سماء: له (سموّ) څخه اخیستل شوې او د رفعت او لوړوالي په معنی ده او په هرڅه لکه ورېځ چې پر انسان

سيوری کوي، اطلاق کېږي. [الصّاح، ټوک ۶، پاڼه ۲۳۸۲، سمو]. ځينو پر ورېځ د دې اطلاق مجازي او ځينو نورو حقيقي گڼلی دی [مقایيس، ټوک ۳، پاڼه ۹۸]. «سمو»: د ځينو په وينا له «سمو» څخه مقصد «سما» ده چې په «أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً» [البقره: ۲۲] او د قرآن کریم په څو نورو آيتونو کې هم راغلې ده.

«لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا» (۱۵):

(د دې لپاره چې په هغو «اوبو سره» غلې دانې او واښه را زرغن کړو). يعنې له ورېځو څخه په اورېدلو اوبو سره له ځمکې څخه غلې دانې را زرغونوو چې ستاسو خواړه او قوت دی. لکه غنم، اوربشې او نور. همدا رنگه نباتات چې د څارويو واښه او نور د خوراک وړ گياوې دي.

«وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا» (۱۶):

(او گڼ باغونه).

له گڼو باغونو څخه موخه هغه باغونه دي چې په مېوو پټ او بشپړه احاطه لري او د داسې حکمت لرونکي دي چې له هر شي بې پروا وي او داسې رحمت ته اړتيا لري چې پر هرڅه وغوړېږي؛ داسې باغونه چې ونې يې زياتې دي او يو په بل کې ننوتلې دي.

الله ﷻ د حشر او نشر په امکان د روښانه دليل د وړاندې کولو په توگه دا د خپل قدرت د دليل په ډول ذکر کړي دي، ځکه هغه خالق چې دا شيان خلق کولای شي، د مړيو په ژوندي کولو او حشر هم قادر دی.

«إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا» (۱۷):

(بې شکې چې د فيصلې ورځ «قيامت» مقرر وخت دی).

د مخلوقاتو تر منځ د محاسبې، جزا او قضاوت ورځ د خدای ﷻ په علم کې ټاکلې او مشخص وخت لري او مخته والی او وروسته والی نه لري.

مفسر قرطبي رحمه الله فرمايلي دي: د قيامت ورځ له دې امله په يوم الفصل نومول شوې ده چې الله تعالی د خپلو مخلوقاتو ترمنځ فيصله کوونکی او پرېکنده حکم صادروي چې په هغې ورځ به لومړني او وروستي حشر کوي. [قرطبي: ۱۷۳/۱۹].

علماء د «يَوْمَ الْفَصْلِ» په اړه مختلفې رايې لري:

1. په دې ورځ د کفارو او مؤمنانو تر منځ فاصله رامنځته کېږي.
 2. په دې ورځ د خلکو او د هغوی د ترسره کړو ظلمونو ترمنځ واټن رامنځ ته کېږي.
 3. «يَوْمَ الْفَصْلِ» د حق ورځ ده.
 4. په دې ورځ خلک په هر واقعيت پوهېږي.
- د دې علت چې د نعمتونو له يادونې وروسته د يوم الفصل په اړه خبرې کېږي، دا دی چې ځان د دنيا په نعمتونو بوخت ونه ساتو او په دې پوه شو چې له دې دنيا وروسته کوم څه په مخکې لرو او موخه انسانانو ته خبرداری دی.

په دې توگه قیامت یعنې له حق څخه د باطل جلا کېدل. د مؤمنانو له صف څخه د غیر مؤمنانو جدایی چې را وځي رسېږي او میقات دی، یعنې قطعي او حتمي دی.

«يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا» (۱۸):

(هغه ورځ چې په شپېلۍ کې به پوکي وشي او تاسې به ټول ډلې، ډلې راځي).

صور: هغه شپېلۍ ده چې اسرافیل علیه السلام په کې پوکي کوي او یو وېروونکی غږ به ترې راوځي (نو ډله ډله به راځي). یعنې: تاسو به هر امت له خپل پیغمبر سره ډله، ډله له قبرونو څخه را پورته کېږي او د محشر او حساب کتاب لور ته به راځي.

په هغه حدیث کې چې له ابوذر غفاري رضي الله عنه څخه روایت شوی دی، راغلي دي: د قیامت په ورځ خلک په درېیو ډلو وېشل کېږي؛ یوه هغه ډله چې په مړه گېډه او په جامو پټ په داسې حال کې چې پر خپلو سپرلیو به سپاره وي، د حشر میدان ته راځي. دوهمه ډله هغه کسان دي چې پیاده به د حشر میدان ته راشي. درېیمه ډله هغه کسان دي چې پر مخې به ښوېږي او د حشر میدان ته به حاضرېږي، (مظهري د نسائي، حاکم او بیهقي په روایت). په ځینو روایتونو کې افواج په لسو ډولو تعبیر شوي دي او ځینو ویلي دي چې د حشر د میدان حاضرین اعمالو او افعالو ته په پام په بې شمېره ډلو وېشل کېږي. په دې اقوالو کې هېڅ ډول تضاد موجود نه دی.

د ځینو علماو په وینا په شپېلۍ کې درې وارې پوکي کېږي:

1. لومړۍ پوکي وېره او وحشت دی.
2. دوهم پوکي مرګ دی او ټول مري.
3. درېیم پوکي له مرګ وروسته د ټولو را ژوندي کېدل دي.

ځیني علماء د پوکي شمېر دوه ځلې گڼي:

1. د مرګ او وېرې پوکي.
 2. د بیدارۍ او بېرته را ژوندي کېدلو پوکي.
- «وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا» (۱۹):**

(اسمان به پرانیستل شي او په گڼو دروازو به بدل شي).

لکه څرنګه چې الله تعالی په [الانشقا / ۱] سورت کې فرمایي: «إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ». دا چې رامنځ ته کېدل یې محقق دي، د ماضي په صیغې، فتحت سره بیان شوی دی. یعنې: اسمان به د زیاتو دروازو لرونکی شي، ترڅو فرښتې ترې راښکته شي.

«وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا» (۲۰):

(غرونه به له خپل ځای څخه په حرکت راشي او لکه سراب به شي).

لکه څرنګه چې انسان ته سراب د اوبو په شان ښکاري، په داسې حال کې چې اوبه نه دي، غرونه به هم په همدې شکل شي.

په دې معنی چې غرونه په شدید ټکان سره له خپل ځای څخه پورته کېږي او ټوټه ټوټه کېږي او د یوه گرد

غوندې هوا ته پورته کېږي. په داسې شکل چې لیدونکي گمان کوي چې هغه غر دی، ځکه د غره په شکل دی، په داسې حال کې چې په حقیقت کې غر نه دی، بلکې یوه دوره او گرد دی او بس. طبري رحمه الله فرمایلي دي: وروسته له هغو چې غرونه له یو او بل سره ووهل شي او په دوره او گرد بدل شي، لیدونکي پرې د اوبو گمان کوي، مگر په حقیقت کې دوره او گرد دی. [طبري ۷/۳۰].

«إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا» (۲۱):

(بې شکې چې جهنم څارنځای دی).

له جهنم څخه موخه دلته پل یعنې پل صراط دی او هلته د ثواب او عذاب دوه فرېښتي ولاړې دي. د عذاب فرېښتي د جهنم اهل را نیسي او د ثواب فرېښتي به د جنت اهل اخلي او خپلو ځایونو ته یې رسوي. (مظهری). حسن بصري رحمه الله فرمایلي دي: د جهنم د پل ساتنه ټاکل شوې فرېښتي کوي. هرڅوک چې جنت ته د ننوتلو اجازه لیک په لاس کې ولري، هغوی ته د تللو اجازه ورکوي او څوک چې دا جواز ونه لري، مخه یې نیسي. (مظهری).

«لِلطَّاعِينَ مَأْبًا» (۲۲):

(د سرغړوونکو د ورتګ ځای دی).

یعنې د دوزخ اور د سرغړوونکو تمځای دی چې په خوارۍ او ذلت سره به ورته راگرځي. هو! هلته عذاب ورکول کېږي او تحقیر کېږي.

«لِلطَّغْيَيْنَ»: هغه څوک چې د الله تعالی له شریعت سره یې مخالفت او له حدودو څخه تېری کړی دی او دین یې تکذیب کړی دی.

«مَأْبًا»: سرچینه، محل او د بېرته راگرځېدلو ځای. مأب هغه مرجع او مکان دی چې د سرغړوونکو او منحرفو کسانو ځای دی.

«لَا يَثْنِي فِيمَا أَحْقَابًا» (۲۳):

(د تل لپاره به هلته اوسېږي).

یاغي عناصر د خپلې سرغړونې او طغیان له عاقبت څخه بې خبره په بې باکۍ سره مخ ته ځي. نه پوهېږي چې دوزخ یې څو گامه وړاندې په کمین او انتظار کې دی او پېړۍ پېړۍ به هلته اوسېږي. هغه د څو ورځو د مېشتېدلو ځای نه دی، له هغه وخت سره متناسب دی چې که چېرې دغو سرغړوونکو ته په دنیا کې میسر او د لاس رسي وړ گرځېدلی، له خپلې سرغړونې څخه یې لاس نه اخیستلو. هغوی تصمیم درلود چې تل په دې سرغړونه کې ژوند وکړي، اوس باید تل په دوزخ کې پاتې شي.

«لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا» (۲۴):

(نه به په کې یخ څیز وڅکي او نه تنده ماتوونکې اوبه).

هغوی به په دوزخ کې کوم یخ شی ونه مومي، ترڅو د اور په حرارت کې کموالی راوړي او نه به اوبه ومومي، ترڅو تنده یې ماته شي. پوستکي به یې سوځېږي او له تندې سره به لاس او گېږوان وي.

«إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا» (٢٥):

(یوازې خوتېدونکې اوبه او بویې زوې).

حمیم: خوتېدلې اوبه

«حَمِيمًا»: هغه اوبه چې د حرارت په اوج کې وي. حُمی د تې په معنا ده، ځکه د بدن تودوخه له طبیعي حالت څخه لوړه ځي.

په اصل کې د «غساق» کلمه کارول شوې ده او هغو اوبو، چرک یا له وینو سره ګډو شوو اوبو او رطوبت ته ویل کېږي چې د عذاب او شکنجې د شدت له امله له سترګو او پوستکي څخه راوځي. مفسرینو د «غساق» کلمې په اړه لاندې تفسیرونه وړاندې کړي دي.

1. هغه بد بدویه او بد خونده اوبه چې د دوزخیانو د بدن له زخمونو څخه راوځي.

2. شراب یا هغه څښاک چې له ډېر سوړوالي غاښونه ماتوي او زړه زړه یې کوي.

3. زیات ساړه، بدبویه او بد مزه څښاک.

«جَزَاءً وَفَاقًا» (٢٦):

(دا یې د کړنو موافقه بدله ده).

په دې معنی چې دا د هغوی د اعمالو او کړنو مناسب عذاب دی، نو له شرک لویه او د دوزخ له اور څخه لوی عذاب نشته او دا چې اعمال یې بد دي، الله ﷻ د هغو مطابق عذاب ورکوي.

«إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا» (٢٧):

(دوی وو چې په حساب او کتاب یې باور نه درلود).

دغه دوزخیان د قیامت په تمه نه وو او ایمان یې پرې نه درلود. له مرګ وروسته یې د بیا ژوندي کېدلو اصلاً توقع نه لرله او په اخرت کې د الله تعالی له محاسبې نه وېرېدل، ځکه بیا ژوندي کېدل یې دروغ ګڼل. که چېرې تر مرګ وروسته له ژوندي کېدلو څخه وېرېدلای، په خپل خالق به یې ایمان راوړی و او نېک عملونه به یې ترسره کړي وو.

دوی معتقد وو چې هرڅه دي، په همدې دنیا کې دي او کله چې ومرو، هرڅه پای ته رسېږي. په داسې حال کې چې الله ﷻ داسې معامله نه کوي او هغه کار چې د خپلو بندگانو په وړاندې یې ترسره کوي، دا دی چې هغوی به د خپلو اعمالو بدله په کافي اندازه وګوري.

«وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا» (٢٨):

(او زموږ آیتونه یې سخت دروغ ګڼلي وو).

دوی هغه قرآني آیتونه او دلیلونه چې الله سبحانه و تعالی د خپل خلقت په اړه د پیغمبرانو په وسیله نازل کړي وو، سخت دروغ وګڼل.

«وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا» (٢٩):

(موږ هرڅه په کتابي ډول ثبت کړي دي).

يعني: هرڅه مو په لوح محفوظ کې ثبت کړي او شمېرې دي، ترڅو فرستې يې وپېژني. يا د بنده کانو اعمال دي چې ټاکلو فرېستو ليکلي دي.

«فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا» (۳۰):

«اي کافرانو!» وڅکي (زمونږ عذاب)، تاسې ته به له عذاب پرته بل څه در زيات نه کړو).
الله ﷻ فرمايي: «وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ»، [غافر: ۴۹]،
او هغه کسان چې په اور کې دي، د دوزخ ساتونکو ته به ووايي: له خپل رب څخه وغواړي چې د يوې ورځې لپاره
زمونږ عذاب لږ څه سپک کړي).

مفسرين وايي: په قرآن کریم کې د اور د خاوندانو په اړه له دې زيات شديد آيت نه دی راغلی، ځکه هرکله
چې له عذاب څخه د خلاصون او نجات لپاره له چا څخه مرسته وغواړي، له لا شديد عذاب سره مخ کېږي.
[تفسير قرطبي: ۱۸۰/۱۹ او حاشیه صاوي ۲۸۵/۴]

کرانه لوستونکيه !

په (۳۱ - ۴۰) مبارکو آيتونو کې د نېکمرغه کسانو احوال، د رحمان خداي رحمت او عظمت، د قيامت ورځ
او بې ايمانه کسانو ته خبرداري بيان شوي دي.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا» (۳۱):

(بې شکه د پرهېزگارانو لپاره «د اوامرو په ترسره کولو او د نهی په پرېښودلو سره» لويه کاميابي ده «چې جنت
دی»).

مفاز: بريا او د مقصد حاصلول، د دوزخ له اور څخه نجات او يا (د خوښۍ محل) په معنی دی. ابن کثير
دویمې معنی ته ترجیح ورکوي، ځکه له هغه وروسته الله تعالی فرمايي:

«حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا» (۳۲):

(مېوه لرونکي باغونه او انگور).

«حَدَائِقَ»: ثمر لرونکي او د ډول ډول ونو لرونکي باغونه. هغه باغونه چې زياتې ونې او د انگورو داسې ټاکنه
په کې وي چې يو پر بل سپرې څانگې لري. د نورو مېوو ترمنځ د انگورو ذکر د هغو د زياتو کټو او ښه خوند
له امله دی.

«وَكَوَاعِبَ أُنْرَابًا» (۳۳):

(ځوانې او همزولې پېغلې).

د جنتيانو لپاره باکره او همزولې نجونې مقررې دي چې د وتلو سينو لرونکې دي. په التسهيل کې راغلي دي:
کواعب د کاعب جمع ده او هغې نجلۍ ته ويل کېږي چې وتلې سينې ولري. (التسهيل ۱۷۴/۴).
«أُنْرَابًا»: په عمر، حسن او ښايست کې يو شان. اتراب جمع ده او مفرد يې (ترب) ده.

«وَكَأْسًا دِهَاقًا» (۳۴):

(او «د جنتي پاکو شرابو» ډک جامونه).

د شرابو داسې ډک جامونه د جنتيانو لپاره چمتو شوي دي چې نه به هغوی نشه کړي او نه به يې سر په

درد کړي. سره له دې چې زیات خوند او سرور لري، خو نه به یې په هډیان (بیهوده افعالو او اقوالو) اخته کړي او نه به یې په عقل اغېز وکړي.

مفسر قرطبي رحمه الله فرمایلي دي: له کاس څخه موخه شراب دي او لکه چې ویل شوي دي، له تصفیه شوو شرابو څخه ډکې پیالې دي. [تفسیر قرطبي: ۱۸۱/۱۹]

«کَاسًا»: جام. په قرآن کریم کې هرځای چې دا لفظ کارول شوی دی، موخه له شرابو ډک جام دی. «دِهَاقًا»: ډک یا تویېدونکي. د الله تعالی د مهربانۍ او ورکړې نښانه ده، مګر نه دومره چې ترې توی شي، بلکې د تندې او اړتیا په کچه دي.

«لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا» (۳۵):

(هلته به نه چټي خبره اوري او نه هم دروغ).

مؤمنان به په جنت کې نه بایزه او بې ځایه خبرې واورې او نه به په کې دروغ، ځکه جنت دارالسلام دی او هلته چې څه دي، له بطلان او نیمګړتیا څخه پاک او سالم دي. په جنت کې د شرابو په خوړلو سره د انسان عقل نه زیانمن کېږي او نه بې ګټې او دروغ خبرې اوري. ټول د یو او بل ترڅنګ ناست او رحمن خدای هر ډول ناراحتي او ناپاکي د هغوی له زړونو څخه پاکوي. هلته ټول د سلام او نېکو خبرو په وړاندې کولو سره مجلسونه کوي، عزت، منطق او حلاوت به په کې موجود وي.

«جَزَاءً مِّن رَّبِّكَ عَطَاءٌ حِسَابًا» (۳۶):

(د رب له لوري د دوی جزا ده، کافي او حساب شوې لورپینه).

دا د هغوی د کړنو بدله او ستا د رب لورپینه ده).

«مِّن رَّبِّكَ»: د الله تعالی له لوري. دا د حق تعالی د رحمت او مهربانۍ دلیل دی. دا مکافات د هغو نېکو اعمالو په بدل کې ورته چمتو شوي چې ترسره کړي یې دي او دا نعمتونه یې د مستقیمې لارې د اوامرو په ترسره کولو سره لاسته راوړي دي چې خپل رب ورته اعطا کړي او بښلي دي او دوی یې د خپلو غوره اعمالو په بدل کې په بهرین او نېک مقام کې مستقر کړي دي.

«رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا» (۳۷):

(د اسمانونو او ځمکې او څه چې د هغوی تر منځ دي، د ټولو پالونکی دی او مهربان دی. هېڅوک د هغه په وړاندې د خبرو واک نه لري).

«يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا» (۳۸):

(په کومه ورځ چې روح او ملایکې کتار، کتار ودریږي، هېڅوک به د څه ویلو جرات نه لري، پرته له هغوی چې مهربان ذات اجازه ورکړي او نېکه خبره وکړي).

حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي: روح هغه لویه فرېسته ده چې په خپل خلقت کې له ټولو فرېستو څخه لویه ده.

ابن مسعود رضي الله عنه فرمایي: «روح هغه فرېسته ده چې له اسمانونو او ځمکې څخه لویه ده».

مفسر نسفي فرمایلي دي: جمهور قول دا دی چې روح جبرائیل علیه السلام دی. بل قول دا دی چې روح د

الله ﷻ له لښکرو څخه یو لښکر دی چې فرېسته نه ده. په یو بل قول کې راځي: هغوی د بني آدم ارواح دي چې دوی په یوه صف او لیکه او فرېستې په بل صف او لیکه کې درېږي. دا چاره د اسرافیل علیه السلام په شپېلۍ کې د دوه پوکیو

تر منځ ترسره کېږي، هغه وخت چې ارواح لا جسدونو ته نه وي را گرځېدلي.

«ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَاءً» (۳۹):

(دا د حق ورځ ده. د چا چې خوښه وي، نو د خپل رب په لور ورتلونکې لار دې خپله کړي).

قیامت هغه ورځ ده چې وعده یې رښتینې، راتلل یې حق او وخت یې ثابت دی. نو هرڅوک چې غواړي، صالح عمل دې وکړي، ترڅو د خپل پالونکي له لوري ورته ګټه ورسوي او له سخت عذاب او سزا څخه نجات ترلاسه کړي.

«الْيَوْمُ الْحَقُّ»: حقیقت څرګندېږي، عدالت قایمېږي.

«فَمَنْ شَاءَ»: واک او اختیار ستاسې خپل دی. قیامت حق دای او واقع کېږي، دا چې توبه کوئ او نېکې لارې ته راګرځئ یا نه، ستاسو خپله خوښه ده.

«إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَاءَ»: په صالح عمل سره به د خپل رب لور ته راګرځي.

«مَا بَاءَ»: په ایمان او تقوا سره سالم راګرځېدل چې د دې دواړو په وسیله نجات موندل کېږي.

«إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا» (۴۰):

(مونږ تاسې له نږدې راتلونکي عذاب څخه وپروو. هغه ورځ چې هر سړی به په خپلو لاسونو له وړاندې ترسره کړل شوې کړنې وويني او کافر به وايي کاش چې خاورې وای).

این کثیر رحمه الله نقل کوي: خدای ﷻ خاړوي له یو او بل څخه د غچ اخیستلو په موخه راتولوي او وروسته له هغو چې یو بل څخه غچ واخلي، په خاورو بدلېږي. نو دا هغه وخت دی چې کافران به د هغوی د حالت هیله کوي.

څرنګه مو چې په پورته آیتونو کې ولوستل، کله چې کفار او مجرمین د قیامت صحنه، د الله تعالیٰ عدالت او د اعمالو بدله ويني، ډول ډول غبرګونونه ښيي چې ټول پر هغوی د اغېز او تأسف حکایت کوي:

کله وايي: افسوس پر مونږ! چې د الله تعالیٰ د فرمان په اطاعت کې مو غفلت وکړ.

کله وايي: ای خدایه! مونږ بېرته دنیا ته وګرځوه، ترڅو صالح عمل وکړو.

کله وايي: ای کاش چې خاورې وی او هېڅکله نه ژوندي کېدلای.

په هغه لویه ورځ د نېکو کارانو تر ټولو غوره مکافات او د بدکارانو تر ټولو بد مجازات همدا اعمال دي چې مجسم کېږي او ورسره به وي. هو! انسان چې د ټولو مخلوقاتو اشرف دی، د کفر او ګناه له امله داسې حالت ته رسېږي چې د بې روحه او پست موجوداتو په صف کې د شتون هیله کوي.

د دوزخیانو د عذاب شدت

د اور عذاب او شکنجه ډېره سخته او وېروونکې ده. د دوزخ عذاب دومره شدید او سخت دی چې انسان له هغو څخه د نجات په موخه چمتو دی، غوره مال او شتمني فدیة کړي. الله ﷻ فرمایلي دي: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ افْتَدَى بِهِ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ»، [آل عمران: ۹۱]، (بې شکه هغو کسانو چې کفر کړی دی او په داسې حال کې مړه شوي چې کافران دي، نو له دوی څخه به قبول نه شي «که چېرې د ځان د خلاصون لپاره» ډکه ځمکه سره زر فديه کړي. د دوی لپاره دردناک عذاب دی او هېڅوک به مرستندوی ونه مومي).

الله تعالی په یو بل آیت کې فرمایي: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ»، [المائدة: ۳۶]، (بې شکه هغه کسان چې کافران شوي دي، که د ځمکې ټول مال او د هغې په کچه نور مال هم د قیامت د ورځې له عذاب څخه د نجات په موخه فديه کړي، ترې قبول به نه شي «د خلاصون هېڅ لار نه لري» او د دوی لپاره دردناک عذاب دی).

په صحیح مسلم کې له حضرت انس (رض) څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: «يُؤْتَى بِأَنَعِمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْغَةً ثُمَّ يَقَالُ يَا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ خَيْرًا قَطُّ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعِيمٌ قَطُّ فَيَقُولُ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ»، [مشكاة المصابيح: ۱۰۲/۳]، (د قیامت په ورځ به د دنیا تر ټولو نېکمرغه اهل چې د اور اهل دی، راوړل کېږي او یو وارې په اور کې غوټه ورکول کېږي. وروسته ترې پوښتل کېږي: اې د آدم اولادې! آیا کله مو هم خیر لیدلی و؟ آیا کله هم کوم نعمت درسره و؟ دوی به وایي: اې زمونږ ربه! ستا په ذات قسم چې کله مو هم نه دی لیدلی). دا یوازې څو شېبې دي چې کافران یې په لیدلو د دنیا ټولې خوښۍ او خوندونه هېروي.

په بخاري او مسلم کې له انس بن مالک څخه روایت دی چې نبی کریم ﷺ وفرمایلي: «إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لِأَهْوَنِ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا لَوْ أَنَّ لَكَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ كُنْتَ تَفْتَدِي بِهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَقَدْ سَأَلْتُكَ مَا هُوَ أَهْوَنُ مِنْ هَذَا وَأَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي فَأَنْتَ إِلَّا الشِّرْكُ»، یعني: (الله تعالی د قیامت په ورځ له هغو کسانو څخه چې عذاب یې تر نورو لږ څه کم وي، پوښتي: که چېرې د دنیا له نعمتونو څخه کوم څه دې لرلی، د دوزخ له عذاب څخه د ژغورنې لپاره دې فديه کول؟ دوی به وایي: هرو مرو! الله تعالی به وفرمایي: تر هغو مو کم درځه غوښتي وو، کله چې ته د خپل پلار آدم په صلب (ملا او شا) کې وې. مونږ له تا وغوښتل، له مونږ سره شریک مه نیسه، مکر تا شریک ونيو). [بخاري، کتاب الرقائق، باب: صفة الجنة و النار، فتح الباري: (416/11). (مشكاة المصابيح: ۱۰۲/۳)]

له دوزخ څخه د نجات په موخه انسان چمتو دی، ټول خپلوان او ملګري قرباني کړي: «يَبْصَرُونَهُمْ يَوْمَ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يَنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهَا لَأُظْلَى ﴿١٥﴾ نَزَاعَةً لِّلشَّوْيِ ﴿١٦﴾»، [المعارج: ۱۱-۱۶]، (مجرمین خوښوي چې له عذاب څخه د نجات لپاره د خپلو زامنو په فديه کولو خلاص شي، یا په خپلې ښځې او ورور؛ یا خپل هغه قوم چې ځای یې ورکړی و او حتی ټول هغه څه چې د نړۍ پر مخ دي، فديه کړي او نجات ومومي. نه هېڅکله نه! بې شکه هغه د اور لمبې دي. د اندامونو پوستکي وباسي).

خو هېڅکله هم نه! دا هیلې او غوښتنې به یې پوره نه شي او هېڅ ډول فديه نه منل کېږي. هغه ټول سوځوونکي اور او لمبې (دوزخ) دی. د انسان پوستکي وباسي او سوځوي یې. هو! دا پرله پسې او وېروونکي

عذاب به د گناهکارانو لپاره تل او له کومې دمې پرته نا راحت کوونکې او شدید وي.

په شپږ ورځو کې د خلقت پیدایښت

لومړۍ په دې باید پوه شو چې په قرآن کریم کې د خلقت له پیدایښت څخه موخه څه ده؟ د پیدایښت بحث د اوه شیانو په اړه د قرآن کریم په آیتونو کې راغلی دی. خو په درېو مواردو کې پر اسمان او ځمکه سربېره «ما بینهما» (څه چې د هغوی ترمنځ دي) هم راغلي دي او په واقعیت کې دا د مخکینۍ جملې توضیح ده، ځکه د ځمکې او اسمانونو ترمنځ دا ټول جمع دي او هغه څه چې پورته طرف ته دي، په اسمان کې شاملېږي او ځمکه یې مقابل ټکی دی.

د «یوم» (ورځ) پراخه کلمې او په نورو ژبو کې د هغو معادل ته په کتلو د دې پوښتنې ځواب دا دی چې په ډېری وختونو کې دا کلمه د «یو دوران» په توګه کارېږي. ښایي دا دوران یو کال وي، سل کاله وي، یو میلیون او یا میلیارډونه کاله وي چې په قرآن کریم کې هم داسې نښانه موجوده ده او دا حقیقت ثابتوي.

په قرآن کریم کې سلونه ځله د «یوم» او «ایام» کلمې راغلې دي او په ډېری مواردو کې د شپې او ورځې په معنی معمول نه دي. د بېلګې په توګه؛ له بیا ژوندي کېدلو څخه تعبیر «یوم القيامة» دی او دا په ډاګه کوي چې ټول محشر چې یو ډېر اوږد دوران دی، د (قیامت د ورځې) په توګه ګڼل کېږي. د قرآن کریم له ځینو آیتونو څخه داسې معلومېږي چې د حشر ورځ او د خلکو د اعمالو محاسبه پنځوس زره کاله اوږدېږي. په لغت کې هم کله له «یوم» څخه هدف د لمر د راپورته کېدلو او غروب ترمنځ د وخت کچه ده او کله هم هغه اندازه وخت ته ویل کېږي چې په هره کچه وي.

په دې بنسټ خالق تعالیٰ ځمکه او اسمان په شپږو پرله پسې دورانونو کې پیدا کړي دي، که څه هم دا دورانونه میلیونونه یا میلیارډونه کاله وي. د [فصلت: ۹-۱۲] آیتونو ته په پام دا شپږ دورانونه په ترتیب سره په لاندې ډول دي.

- هغه ورځ چې ټوله نړۍ د ګازي ټوټې په شکل وه چې د خپل دور په راکړخېدلو سره له یو بل څخه جلا ټوټې شوه او کرې یې تشکیل کړې.
- دا کرې په تدریجي توګه ویلې شوې، نوراني، سړې او د اوسېدلو وړ وګرځېدلې.
- په بله ورځ کې لمریز نظامونه منځته راغلي دي او ځمکه له لمر څخه بېله شوې.
- بله ورځ ځمکه سره او د اوسېدلو وړ ګرځېدلې ده.
- وروسته په ځمکه کې ونې او واښه زرغون شول.
- بالاخره حیوانات او انسانان په ځمکه کې ظاهر شول.

مګر دا چې ولې الله ﷻ دا نړۍ په یوه لحظه کې پیدا نه کړه، سره له دې چې په خپل بې انتها قدرت سره یې کولای شول، د ځمکې او اسمانونو پیدایښت په یوه شېبه کې وکړي، نو ولې یې په دومره اوږدو دورانونو کې دا پیدایښت وکړ؟ دې پوښتنې ته په ځواب کې مهم ټکی دا دی چې که چېرې پیدایښت په یوه شېبه کې ترسره کېدلای، د خالق د علم، قدرت او عظمت درک به کمزوری و؛ خو کله چې په بېلا بېلو پړاوونو، بېلا بېلو شکلونو او د منظم پلان او پروګرام له مخې پیدا شي، نو د پیدا کوونکي د پېژندنې دلیل لا روښانه کېږي. مثلاً که چېرې د انسان نطفه په یوه لحظه کې په بشپړ ماشوم بدلېدلای، د خلقت عظمت دومره زیات نه راوښانه

کېده، مکر کله چې د نهو میاشتو په اوږدو کې، هره ورځ په یوه پړاو او هره میاشت په نوي شکل ظهور پیدا کوي، کولای شي د هغو پړاوونکو په طی کولو سره د خالق د عظمت د نویو نښانو لا ښکارندويي وکړي. په واقعیت کې د هستۍ پیدایښت کام په کام ترسره شوی دی او کام په کام قانون له طبیعي او عقلي قانون سره همغږی دی چې عقلاً هم د منلو او خوښولو وړ دی. البته د دې بحث لپاره مخه خلاصه ده او په تحقیق کې یې مانع نشته.

د هستۍ او طبیعت پیدایښت باید له طبیعي قانون سره همغږی وي، که څه هم د الله سبحانه و تعالی قدرت او اراده «کن فیکون» ده او د دې دواړو ترمنځ اختلاف نشته چې الله تعالی هم «کن فیکون» او هم د هستۍ په پیدایښت کې د طبیعي او عقلي قانون پر بنسټ چې کام په کام قانون دی، عمل وکړي.

صدق الله العظيم وصدق رسوله النبي الكريم
ومن الله التوفيق

د النّبأ سُورَت د موضوعاتو او مطالبو لړليک

ګڼه	د سورت نوم	د سورتونو معنی او منځپانګه	پاڼه
	النّبأ سُورَت	النّبأ: د محشر د ورځې خبر د سورت منځپانګه: دا سورت د قیامت د لویې پېښې په اړه د پوښتنو په چوکاټ کې، په ځمکه او اسمانونو کې د الله تعالی د قدرت په یادولو، نیکي کوونکو ته د الهي نعمتونو او سرغړوونکو او کافرانو ته د دردناک عذاب په یادولو بحث کوي.	
۱		د تسميې وجه	
۲		له المرسلات سورت سره د النّبأ سورت مناسبت او اړیکه	
۳		د النّبأ سورت د آیتونو، کلمو او تورو شمېر	
۴		د النّبأ سورت د نزول سببونه	
۵		په (۱ - ۳۰) مبارکو آیتونو کې له بیا را ژوندي کېدلو څخه خبر ورکول، د اثبات په دلایلو، د قیامت د ورځې ځانګړنې او نښانې او د عذاب په ډول بحث شوی دی.	
۶		ورېځ په قرآن کې	
۷		په (۱ - ۳۰) مبارکو آیتونو کې په بیا ژوندي کېدلو، د اثبات په دلایلو، د قیامت د ورځې په اوصافو، نښو او د عذاب پر ډول بحث ترسره کېږي.	
۸		د دوزخیانو د عذاب شدت	
۹		په شپږو ورځو کې د خلقت پیدایښت	

د النّبأ سُورَت ژباړه او تفسیر:

تتبع او لیکنه: امین الدین «سعیدی - سعید افغاني»
د افغان ستراتیژیکو مطالعاتو د مرکز مشر او د حق لارې کلتوري ټولنې مسوول. جرمني

برېښنالیک: saidafghani@hotmail.com

ژباړه: حامد الله «ستون»

برېښنالیک: stoone.af@outlook.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library